ГАЗДАРИЦА

ПУТ ПО ТРЊУ, А

Један од највећих проблема учешћа жена у креирању пословне политике пољопривредног газдинства лежи у чињеници да само мали број њих има статус власнице, односно једва 17 одсто жена су носиоци пољопривредног домаћинства. Тај први камен спотицања је очигледан већ у тренутку када би предузетница у агробизнису пожелела да узме кредит. За одобрење било какве банкарске позајмице неопходно је да жена буде власница непокретности.

Други проблем настаје из пословног окружења које углавном чине мушкарци. Та мушка "коалиција" са неповерењем и сумњом гледа на жену предузетницу, па је с тога њој потребно много више напора и енергије да сруши предрасуде којима је окружена, него да развије сопствени посао. Једна од предрасуда је подела на мушки и женски посао, па често срећемо сеоске жене које и када отпочињу сопствени бизнис, проходност и подршку имају за разне делатности у оквиру ручних радова, кувања, мешења, али велики отпор изазива чињеница да би жена пољопривредница могла да управља имањем, његовим финансијама, да планира производњу.

Још један је проблем пред сваком женом која би да гради каријеру, а тога нису поштеђене ни пољопривреднице, а то је такозвани "стаклени плафон", лимит, граница до које окружење мисли да жена може да дође. Унапред одређен простор у којем жена може да функционише и остварује своје пословне амбиције.

Милица је на наговор свог оца завршила агрономију. Каже да је отац тако саветовао јер нема мушких потомака, а имање је велико, разрађено, па да би имао стручну помоћ. Није се противила јер јој је и самој била блиска помисао да се бави агрономијом. Факултет је завршила у року, са одличним просеком, током семестралних распуста интензивно помагала на имању, а са дипломом инжењера агрономије разумела је да је стекла стручност коју би отац поштовао. Међутим, већ на примени агро-техничких мера, каже ова млада жена, почели су проблеми. Отац је навикао да ради на одређен начин и није хтео да прихвати савете своје ћерке, јер за њега је она то, а не агро-

ном. Како би избегла свађу у кући, предложила је да јој отац одвоји део земље који

ЗВЕЗДЕ ДАЛЕКО

Фото *Wikimedia Commons*

ће она да обрађује, па да упореде приносе. "Срећом да је хтео да помогне у финансирању, јер ја за почетак нисам имала ништа. Да је требало да обезбедим сва почетна улагања сама, никада не бих успела, јер се ништа не води на мене, па ми ни кредити нису били доступни." Када је отац видео да је њено поврће квалитетније, са мање "хемије", да је принос већи и да Милица постиже већу цену на тржишту и сам је схватио у колико је заблуди био што је у старту није послушао. "Сада нема проблема што се тиче мојих савета као агронома, али још увек се "натежемо" шта и где да се сади ли сеје. Он разуме да ја боље од њега владам материјом, да је његов метод застарео, па чак и по здравље опасан донекле, и све му ја то полако и лепо објасним, али његова реч је последња, јер се целокупно имање води на њега. Мало, по мало освајам, али мука је то велика са њим. Неки пут кад се нађути, каже да је боље да сам медицину студирала, ту се не разуме ништа, па би ме све слушао. "И Милици је јасно да јој је отац одредио границу до које може да учествује у планирању производње и то је јако боли, јер би много успешније пословали када би, како каже, отац следио све њене савете. Тренутно не размишља о покретању сопствене производње, али каже да би, када се на то буде одлучила, прво направити удружење са сличним женама. "Само уколико будемо организоване можемо нешто да урадимо. Тако бисмо биле и на тржишту јаче, трошкови би нам били мањи, јер не би свака за себе морала да купује све машине, већ бисмо преко удружења. ма, бројне су погодности, од конкурисања за фондове до пласмана на тржиште. Свако ће радије да пословно сарађује са неким ко обрађује неколико стотина хектара, него са неким ко то ради на 5-6."

Још примера

Постоје бројна удружења жена са села које су се организовале и изашле на тржиште, али проблем је што су њихове делатности сведене на домаћичке послове. Оне кувају џемове, слатко, праве ајвар, штрикају џемпере, хеклају. Овакви послови нису безначајни јер доприносе повећању кућног буџета, што је од огромне користи на селу где је тешко доћи до активног кеша. Захваљујући свом

раду ове жене су обезбедиле какву такву финансијску самосталност, под условом да им мушки чланови породице не одузимају зараду, што није реткост.

Проблем је и што локалне самоуправе углавном кроз програме подстицаја жена на селу, средства определе баш за овакве програме. Велика је реткост да се кроз програме подстицаја жена на селу дају средства за набавку пољопривредних машина, матичних стада, куповину земље. За било шта што не би смештало жену у кухињу или уз шпорет.

Постоје организације, што државне што невладине, које се баве бесплатном едукацијом жена у агробизнису и њихова је улога врло битна, јер стечена знања жене једном могу да искористе како би се финансијски осамосталиле. Међутим, доћи до почетног капитала за улагања је за већину жена са којима смо разговарали као путовање на Марс.

Душица је ишла, како каже, на све обуке за које је чула да се одржавају у близини њеног села. "Сада имам знање, али немам пара да то знање преточим у посао. Надала сам се да ће Министарство пољопривреде имати неки програм за жене на селу, нека подстицајна средства, неки кредит са хипотеком на

производњу, не на земљу или кућу, међутим, џабе сам се надала. То што су они обезбедили плаћено боловање за жене на које се води домаћинство за велику већину нас жена на селу, не значи ништа. Нама је потребан новац да покренемо производњу. Десет година сам ја спремала и продавала зимницу и шпарала за неки већи посао. Знаш колико сам пара имала после десет година? Таман да мужу помогнем да поправи неке кварове на механизацији. Ето, толико. Када бих дошла до неког новца да уложим у , на пример органску производњу на већој површини. То је сада модерно. Али ја прво треба земљу да "излечим", да плаћам контроле квалитета, да набавим заиста органско семе, урадим систем за наводњавање, ма пуно улагања. Зависно од парцеле, требало би ми од 15 до 30 хиљада евра. То на малом парчету земље да се ради, на 5 - 6 ари, нема вајде. Ја то радим већ за нашу исхрану, али за озбиљну производњу немам."

Предности удруживања

У бројним земљама Европске уније постоје посебни фондови за подсти-

Фото *Wikimedia Commons*

цај жена и младих на селу. Негде су ослобођени пореза неколико година, негде враћају средства из производње са дужим грејс периодом, негде су бесповратна за набавку опреме, модернизовање производње, чак и за градњу кућа уколико се определе да из града прелазе да живе и раде у селу. Оно што стварно издваја пољопривредне произвођаче у иностранству од наших, а то укључује и жене, јесте удруживање. Код нас задруге нису популарне јер носе баласт принудног удруживања у време социјализма. Међутим, данас су оне сасвим другачије организоване, представљају пословно удружење, имају статус правног лица, а користи су бројне. Деценијама уназад суочавамо се са уситњавањем поседа, одливом становништва са села, решење овог проблема лежи у задругарству, које би могло да упосли високо образоване кадрове, са њима би се брже усвајале нове технологије, трансфер технологија би био бржи, а посредно би све то утицало на развој културе и подизање друштвене свести. Данашњи мали произвођачи имају проблем са пласманом производа на тржиште, робу продају по ниским ценама у односу на цену производње. Са постојањем задруга, производња би мање коштала, трошкови би били мањи, а принос већи. Задруге представљају пословна удружења задругара при чему их снабдева енергентима, репро материјалом, средствима за производњу. Дакле, ако се неколико малих произвођача удружи у задругу већ величином укупног поседа добијају бољи старт од оних који нису у задругама. То важи и за женско предузетништво на селу. Више пољопривредница удружених у задругу, много лакше ће доћи до свега неопходног за производњу, од новца, преко репродуктивног материјала и механизације, до тржишта и зараде. У Србији више од 600.000 газдинстава има мање од 5 хектара обрадиве површине, што значи да производе само за своје потребе и да је ту вишкова за тржиште јако мало. Удруживањем се слика користи драстично мења. Задругари солидарно учествују у раду задруге сходно величини унетог поседа, лакше долазе до тржишта, лакше пласирају своје производе, као што их и производња неупоредиво мање кошта.

Локалне управе би могле пуно даураде на овој проблематици када је удруживање жена на селу у питању. Саветодавна улога је углавном остварена, али у аграрним буџетима нема подстицајних средстава за женско предузетништво на селу. Чак ни републичким буџетом није тако нешто предвиђено, нема посебне линије за жене, као што ни банке немају кредитне линије за жене предузетнице на селу.

Нека истраживања показују да би жене из градова, које су незапослене или нису задовољне пословима које сада обављају, радо покренуле нешто на селу. За то су им потребна средства, али стимулативна. Оваквих жена је највише међу категоријом средње образованих, између 30

Фото *Wikimedia Commons*

и 40 година старости. Дакле, већ имају нека знања, отворене су за стицање нових, а спремне да почну нешто ново. За сваку земљу то је велики потенцијал.

Драгана има 39 година и већ се са другарицама на плацу једне од њих, опробала у повртарству. Додуше мало, тек да имају за своје породице поврћа у сезони и мало за зимницу. драгана је без посла, као и још две њене пријатељице. све три интензивно изучавају стручну литературу о пољопривреди, распитују се код искуснијих и радо би се преселиле на село. Проблем куповине куће и имања не постоји, јер би продале непокретности у граду, што би подмирило те трошкове. Проблем је новац за озбиљнију производњу којом би издржавале породице. "Нећу да идем грлом у јагоде, морам да кренем у све то са разумним ризиком. Шта то значи? То значи да ми је потребна подршка у финансијама за старт. Немам храбрости да узмем неки од хипотекарних кредита на то будуће имање, јер и банке њихову вредност процењују испод сваког нивоа. Кад би ми сад неко дао кредит или неку другу финансијску стимулацију на 3-4 године, знаш шта бих направила у селу. Рај! Да буде добро и мојој породици и другима. Ево, нас четири за почетак бисмо направиле задругу, анимирале бисмо и још неке друге жене које живе на селу. Интересује нас органска и производња зачинског биља. Све смо школоване, образоване, али посла за нас у граду нема. Фирме пропале, стечаји, приватизације, рационализације запослених и џабе ти факултет. Нисам огорчена, само покушавам да снађем у свему овоме. Зато и мислим да би и локални и републички буџети и фондови морали да имају средства за нас који бисмо се, ако тај новац добијемо, чак и обавезале да, шта знам, наредних 30 година производимо одређене културе."

Драга и њене пријатељице нису усамљени, издвојени случај. Све чешће се у медијима наилази на огласе у којима неко тражи да купи пољопривредно газдинство. Још само да се води на жену и ето разлога и држави и локалним управа да кроз аграрне или неке друге буџете реализују програм ревитализације села, унапређења производње, задругарство. Није тешко спровести, нису потребна превелика средства (већ постоје, само им треба мало променити намену), само је потребно мало добре воље и погледа у будућност.

Горица Глигоријевић

Овај текст је произведен у оквиру гранта који финансира Европска унија, додељеног у оквиру Медијског програма 2014. Садржај текста је искључива одговорност часописа ГАЗДА и ни у ком случају не одражава ставове Европске уније.
Пројекат се реализује у оквиру програма подршке: „У вашем Фокусу“ који изводе Независно удружење новинара Србије, Пословно удружење Локал прес и Топлички центар за демократију и људска права, у оквиру Медијског програма 2014.